

Baltasar Porcel

Visat núm. 8
(octubre 2009)

Aquest és, sens dubte, el llibre més impactant de Montserrat Roig. A banda d'oferir una mostra excel·lent de la pràctica periodística de l'autora, constitueix un document pioner i de primer ordre per conèixer l'experiència dels republicans en els camps de concentració nazis durant la Segona Guerra Mundial. L'obra, publicada el 1977, recull tots els testimonis a què Roig va poder accedir i els ordena en un text escrit a favor de la memòria històrica i que aspira a un objectiu definit: començar a trencar el silenci imposat pel franquisme als qui, després de la derrota de 1939, van haver de patir l'infern de la deportació.

Montserrat Roig presenta *Els catalans als camps nazis* com la coordinació dels diversos testimonis dels ciutadans dels Països Catalans que van ser deportats a un camp de concentració entre 1939 i 1945. Impulsat per l'historiador Josep Benet i redactat per l'autora entre 1973 i 1976, el volum vol donar veu a tots aquells que, per motius polítics i històrics, es van quedar sense la possibilitat de veure ni tan sols reconegut el seu sofriment i de compartir una experiència de per si inenarrable. El compromís polític, social i cultural que caracteritza Roig com a escriptora deriva, aquí, en l'elaboració d'un text certament documentat i que procura contrastar les dades, però que en cap moment no persegueix una suposada objectivitat històrica. Al contrari, es tracta d'un text ple de passió i que no amaga el posicionament ideològic, personal, de qui l'escriu: una Roig plenament identificada amb el dolor dels supervivents i profundament revoltada contra el nazisme i la injustícia posterior de les anomenades democràcies europees.

Els catalans als camps nazis s'estructura en tres parts que segueixen l'ordre cronològic dels fets, des del final de la Guerra Civil el 1939 i el pas a França dels republicans fins a l'alliberament dels camps per part de les tropes aliades i les dificultats i el desengany que van venir després; passant, naturalment, pel relat del dia a dia dels deportats (a Mauthausen sobretot, el seu nefast destí principal). Tanca l'obra un apèndix que inclou les llistes dels morts catalans, dels morts procedents d'altres territoris de l'Estat espanyol i d'aquells que, tot i no tenir la nacionalitat corresponent, s'havien establert a Catalunya. Un annex, aquest, utilíssim i esfereïdor, que també incorpora altres llistes de deportats (com les dels que van ser traslladats de Mauthausen a altres camps, per exemple).

La part central, dedicada a la vivència directa del terror nazi, resulta escruixidora, i imprescindible per a qualsevol persona interessada en el passat i la història recent d'Europa. Però també ho són, d'escruixidors i imprescindibles, el relat de l'èxode i el del final de l'experiència dels republicans als camps. En el primer cas, pel que va sumar-se a la duresa de la derrota de 1939. En el segon, perquè després de viure el malson concentracionari, els supervivents van haver de comprovar no només que Franco continuava al poder, sinó que el trauma de la seva experiència sovint generava, arreu,

incredulitat, reticència, escepticisme, incomprensió... I acabava perdent-se, moltes vegades, en l'oblit. Excepte, és clar, per a ells, com en el cas de tots d'aquells que no se la podrien treure mai més del cap ni del cos.

Ja ho escriu Montserrat Roig al final del llibre: «Mentre que de la Guerra Civil ens han arribat notícies, falsejades o no, a les noves generacions, sobre els camps d'extermini nazis planava un silenci total. Semblava que no haguessin existit mai republicans víctimes del nazifeixisme alemany. Fins al 1968 no hi ha cap nota oficial sobre els morts espanyols als camps nazis. Si algun deportat pregunta sobre la seva situació als organismes oficials, aquests li contesten que tot està en estudi. Fins al 1974, el govern espanyol no ha tramès cap certificat de mort al camp de Mauthausen». Vet aquí, doncs, el sentit d'aquesta obra horrorosa i simultàniament tan necessària, que va obrir camí en la recuperació d'una part terrible de la nostra història i que, tanmateix, es clou amb un missatge optimista: cal no renunciar a l'ideal d'un món lliure i just. Els deportats, malgrat el que havien viscut, no van deixar de creure mai que aquest món era possible. I aquesta és, segons l'autora, la seva gran lliçó per a les generacions posteriors. No podem estar-hi més d'acord.